

Kahden kulttuurin kansalainen – Suomen opettaja Sirpa Tuomaisen kokemuksia ja kertomuksia Kalifornian Berkeleystä

Silja Pitkänen

Suomalainen Berkeley

Ensimmäiset suomalaiset saapuivat Pohjois-Amerikkaan jo 1640-luvulla, mutta suomalaisten Amerikan-siirtolaisuuden suuri aalto ajoittuu vuosille 1870–1930. Tuolloin Suomesta lähti yhteensä noin 350 000 siirtolaista Yhdysvaltoihin. Suomalaisia muutti eniten Michiganin, Minnesotan, Massachusettsin ja New Yorkin osavaltioihin. (Kero 1996, 16, 54–55, 124.) Näiden osavaltioiden nimistökin on edelleen paikoin suomalaista: pohjoisesta Michiganista löytyvät esimerkiksi Toivolan ja Auran kylät, ja Hancockissa, suomalaissiirtolaisuuden keskuksessa, keskeisimpien katujen nimet ovat sekä englanniksi että suomeksi. New Yorkin Brooklynissa puolestaan sijaitsee Finlandia Street, ja myös Harlemissa oli muutama ”suomalaiskortteli” (Kero 1996, 135–136; Tommola 1988, 112–127).

Moni suomalainen lähti Yhdysvaltoihin etsimään parempaa elämää ja toimeentuloa. Suuren siirtolaisaallon aikana Suomessa kiersi paljon siirtolaisten inspiroimia ja siirtolaisvärväreiden levittämiä kertomuksia vauraasta amerikkalaisesta elämästä ja kullalla päällystetyistä raiteista. Läntiseen Kalifornian osavaltioon suomalaisia alkoi muuttaa jo 1800-luvun puolivälissä, mahdollisesti kultakuumeen houkuttelemina. (Kero 1996, 35, 69–71.) San Franciscossa asui 1900-luvun alussa runsaasti suomalaisia, ennen muuta merimiehiä, ja kaupunginosat Embarcadero ja Castro olivat suomalaisuuden keskuksia. Vuoden 1906 suuren maanjäristyksen tuhojen vuoksi moni San Franciscon suomalainen muutti lahden toiselle puolelle, Oaklandiin ja erityisesti Berkeleyyn yliopistokaupunkiin. (Perala 1989, 1–2; World Heritage Encyclopedia 2017.)

Berkeleyyn suomalaisasutus keskittyi kaupungin suurten katujen, University Avenuen ja San Pablo Avenuen risteyksen ympärille lähelle San Franciscon lahtea. Suomalaiskaupunginosan kasvaessa Berkeleyyn perustettiin suomalainen Työväen

Yhdistys [1] ja keskinäiseen apuun perustuva Kaleva-seura. Lisäksi rakennettiin kaksi ”haalia” eli seurantalons kaltaista yhteisön kokoontumispaikkaa sekä suomalaisia kirkkoja. (Perala 1989, 2–3.) Suomalaiset käynnistivät myös osuuskunnan, jonka toiminta laajeni kattamaan useita elintarvikekauppoja ja erikoisliikkeitä (ks. esim. Nelson 1980). Vapaa-aikaa pääsi viettämään suomalaisissa saunoissa. Berkeleyn ”Finntown” oli laajimmillaan 1900-luvun alkupuoliskolla. Suomalaisiirtolaisten määrä alkoi huveta 1920-luvulta alkaen, ja uudet sukupolvet puolestaan sulautuvat vahvemmin amerikkalaiseen yhteiskuntaan. (Perala 1989, 29–31, 34.)

Kuva 1. Berkeleyn komea, joskin hieman rapistunut Toveri Tupa valmistui vuonna 1908. Kuva: Silja Pitkänen.

Suomalaisuus on Berkeleystä yhä esillä sekä alkuperäisten siirtolaisten jättämien jälkien että uudempien tulijoiden toiminnan ansiosta. Yksi syy lienee myös se, että Berkeleyn yliopistossa opetetaan suomea. Berkeleystä vierailevana väitöskirjantekijänä ollessani tapaamallani yliopiston suomenkielen lehtori Sirpa Tuomaisella on ollut voimakas rooli suomalaisen kulttuurin ja suomenkielen näkyväksi tekemisessä.

Rakkaus kuljetti valtameren yli

Sirpa Tuomainen kutsuttiin Berkeleyn yliopiston Skandinavian laitokselle perustamaan suomen opetusohjelmaa vuonna 1996, ja hän on toiminut siitä saakka suomen opettajana sekä Suomi-ohjelman koordinaattorina. Tuomainen siirtyi eläkkeelle virastaan heinäkuussa 2017. Hän ei kuitenkaan aio käpertyä kiikkustuoliin, vaan toimii kielten ja opettamisen parissa tiivisti edelleen: hänen kotonaan kokoontuu suomen opiskeluryhmä, hän luennoi Stanfordin yliopistossa, ja suunnittelee myös kirjallisuuden kääntämistä. Mutta miten Tuomainen päätyi – tai pääsi – opettamaan arvostettuun Berkeleyn yliopistoon?

Kaiken taustalla oli tietenkin rakkaus. Tuomainen tutustui Jyväskylän yliopistossa opiskellessaan amerikansuomalaiseen opiskelijaan Robert Hourulaan. Tuomainen ja Hourula olivat samalla espanjan kurssilla syksyllä 1973 ja alkoivat seurustella pian tapaamisen jälkeen. Jyväskylästä nuoret muuttivat yhdessä Barcelonaan, jossa asuivat vuosina 1974–1975. Espanjan jälkeen oli vuorossa Yhdysvallat ja Hourulan kotikaupunki Berkeley.

Tuomainen tutustui Berkeleyssä niin Hourulan perheeseen kuin kaupungin muuhunkin suomalaisyhteisöön. Robert Hourulan isä Aimo Hourula oli merimies, joka oli muuttanut pysyvästi Yhdysvaltoihin 1940-luvulla. Perheen yhteydet alueen suomalaisyhteisöön olivat kiinteät. Kaupungin suomalaiset ottivat uuden tulokkaan vastaan onnitellen Tuomaista siitä, että hän oli saanut lottovoiton eli päässyt asumaan Amerikkaan. Tuomainen kuitenkin koki tilanteen toisin. ”Olin juuri valmistunut yliopistosta pääaineenani englantilainen filologia, ja tuntui siltä, että olin heittämässä tulevaisuuden suunnitelmat romukoppaan eli luopunut todella paljosta”, hän toteaa. Myös Tuomaisen kokeman kulttuurishokin uskottavuus kyseenalaistettiin, sillä hän puhui sujuvasti englantia.

Berkeleyn suomalaisyhteisö koostui pääasiassa aiempina vuosikymmeninä Yhdysvaltoihin muuttaneista vanhemmista siirtolaisista sekä heidän jälkeläisistään. Suomi, josta Tuomainen lähti, ei ollut erityisen kiinnostava aikaisempien vuosikymmenien siirtolaisille – heille aika Suomessa oli ikään kuin pysähtynyt siihen hetkeen jolloin he lähtivät siirtolaisiksi, ja heidän mielikuvansa ja muistonsa Suomesta tuntuivat olevan heille tärkeämpiä kuin ajankohtaiset asiat ja tapahtumat. Jopa amerikansuomalaisten suomen kieli oli joiltain osin hieman toisenlaista kuin senhetkinen Suomessa puhuttu kieli, sillä amerikansuomi oli saanut vaikutteita englannista, ja monista asioista käytettiin niiden englanninkielistä käsitettä suomalaisittain lausuttuna: parveketta sanottiin balkoniksi, autotallia karaatsiksi, kaatopaikkaa dumpaksi, ja niin edelleen.

KUVA 2. Lutheran Church of the Cross. Kirkossa järjestetään suomenkielinen jumalanpalvelus joka kuun ensimmäinen sunnuntai. Kuva: Silja Pitkänen.

Moni siirtolainen oli lähtenyt köyhistä oloista, ja he osoittivat menestystään ulkoisilla asioilla – autojen ja asuntojen lisäksi muun muassa ostamalla yhteisön juhliin suuria, kahvallisia viinapulloja. Erilaisten drinkkien nauttiminen oli tärkeää korkean elintason ja amerikkalaiseen elämänmenoon sulautumisen osoituksena. ”Ja pullojen tyhjennyttyä ne vietiin kotiin ja pidettiin esillä arvokkaana kokoelmana”, Tuomainen muistaa.

Tuomainen teki havaintoja myös Yhdysvaltoihin jääneiden suomalaisten englanninkielen taidosta: ”Miehet osasivat usein englantia naisia paremmin, sillä heidän oli pakko selviytyä työpaikoillaan englanniksi. Sen sijaan naiset olivat kotirouvia tai toimivat töissä, joissa kielitaitoa ei liiemmin vaadittu”, hän selittää.

Varsinkaan varhaiset siirtolaiset eivät välttämättä opettaneet lapsilleen lainkaan suomea, sillä he pitivät englannin osaamista ensisijaisena, eivätkä halunneet, ajan vallalla olleiden käsitysten mukaisesti, hidastaa lastensa kielellistä kehitystä hämmentämällä heitä kahdella kielellä. Tuomainen oli tässäkin asiassa erilainen ja erimielinen: hän oli perehtynyt uusimpaan tutkimukseen kielten oppimisesta, jota muun muassa kanadalainen tutkija Wallace Lambert edusti. Uuden näkemyksen mukaan kaksikielisyys itse asiassa edistää lasten kielellistä kehitystä, ja on voimavara, ei taakka. Aikaisemmat siirtolaiset olivat kasvaneet ilmapiirissä, jossa amerikkalaistuminen oli tärkeää. Oma kulttuuritausta oli syytä pitää taka-alalla, eikä kotimaassa päässyt vierailemaan kuin hätätapauksissa. Robert Hourulan isä, joka oli lähtenyt siirtolaiseksi Nivalasta, kävi hänkin Suomessa seuraavan kerran vasta oman isänsä hautajaisten yhteydessä. Tuomainen kuitenkin menetteli toisin: hänen kaikki neljä lastaan ovat monikielisiä ja puhuvat sujuvasti englantia ja suomea, ovat viettäneet kesälomia Suomessa, opiskelleet ja työskennelleet Suomessa, ja ovat kulttuuri-identiteetiltään sekä amerikkalaisia että suomalaisia. ”Yksi lapsistani jopa puuskahti kerran kesälomalla, että emmekö me voisi joskus matkustaa myös ulkomaille, eikä aina vain Suomeen! No, me kävimme sitten Suomesta käsin Virossa”, Tuomainen nauraa.

Tuomainen muistaa, kuinka muuan hammaslääkäri kerran oletti, että Tuomainen ei puhu englantia hänen lastensa käyttäessä keskenään suomea ”salakielenä”. Lapset kuitenkin kertoivat, että äiti opettaa englantia yliopistossa, ja lääkäri tuli pyytämään anteeksi asennettaan. Nuorempien sukupolvien keskuudessa monikielisyys ja -kulttuurisuus on jo varsin tavallista. Tuomainen onkin pyrkinyt englantia opettaessaan tuomaan esiin myös opiskelijoidensa erilaisia kulttuuritaustoja ja niiden arvokkuutta. Seuraavana projektina Tuomaisella on pitää huolta siitä, että myös lapsenlapset selviävät suomen kielellä.

Suomalaisena Yhdysvalloissa

Tuomainen on pohtinut työssään usein omia ja opiskelijoidensa kokemuksia siirtolaisina. Esseessään *Disappearing Marginality? Dialoguing with Eva Hoffman and Others Lost in Translation* (2002) Tuomainen analysoi erityisesti naisnäkökulmasta muun muassa pukeutumisen kulttuurisuutta, oman kehon hahmottamisen ja kokemisen kulttuurisidonnaisuutta, sekä sitä, miten eri kulttuureissa suhtaudutaan naiseen. Tuomainen kuvaa itseään ”naiseksi marginaalissa” sekä ”nuorallatanssijaksi kahden kulttuurin välillä”. (Tuomainen 2002, 3.)

Esseessään Tuomainen käy läpi myös omia kokemuksiaan ulkomaalaisena naisena Yhdysvalloissa. ”Kun sillä ei ole merkitystä kuka olen, päätän olla ‘Susan Jones’. Minulle ‘Susan Jones’ on amerikkalaisen naisen perikuva. En tiedä minkä rotuinen, pituinen tai painoinen hän on, mutta hän on ’ihminen vailla väriä’” (Tuomainen 2002, 4–5). Tuomainen jatkaa pohtimalla ’Susan Jonesin’ merkitystä sekä hetkiä, jolloin ’Jones’ katoaa: ”Haluan sulautua joukkoon, olla vain ei-kukaan, mutta se ei onnistu juuri koskaan. Heti kun avaan suuni, ’Susan Jonesin’ anonymiteetti katoaa, ja sillä hetkellä minulle annetaan ulkomainen identiteetti ja muutun marginaaliseksi” (Tuomainen 2002, 5). Lopuksi hän tarkentaa, että Jones-identiteetin keinotekoisuudesta huolimatta hänellä on persoona tai identiteetti myös muilla kuin

äidinkielellään – erilainen kuin äidinkielellä, mutta identiteetti kuitenkin (Tuomainen 2002, 16).

Kuva 3. Suomenopettaja Sirpa Tuomainen kädessään valokuva miehensä isoisästä, merimies Emil Kurjesta. Kurki oli kotoisin Tytärsaaresta, ja saapui San Franciscoon ensimmäisen kerran vuonna 1914. Tuomaisen Italiassa asuvan tyttären tilaama lahjateos Nuorallatanssija näkyy seinällä taustalla. Kuva: Silja Pitkänen.

Myös monet Tuomaisen aasialaiset opiskelijat, joiden kulttuuritausta on muualla kuin Yhdysvalloissa, ottavat käyttöön amerikkalaisen nimen. Tuomainen kertoo samanaikaisesti ymmärtävänsä ja ihmettelevänsä tätä ratkaisua (Tuomainen 2002, 17–18). Nimen muuttamisen syyt ovat nykyään paljolti samoja kuin suuren aallon suomalaissiirtolaisilla – syynä voi olla esimerkiksi se, että vierasperäiset nimet saattavat olla vaikeita lausua tai kirjoittaa, ja amerikkalaisella nimellä on muutenkin helpompi sopeutua ympäröivään yhteiskuntaan. Etunimien vaihtaminen oli suomalaisten keskuudessa varsin tavallista, ja myös sukunimiä muokattiin, tai ne ovat muuttuneet sukupolvien myötä. Kuten Tuomainen huomauttaa, nimen muuttaminen vaikuttaa usein myös siirtolaisen identiteettiin – varsinkin silloin, kun nimenmuutos ei tapahdu omasta tahdosta. Tuomainen kuvaa, kuinka hän ei ollut erityisen innostunut, kun yliopiston squashkurssin opettaja ehdotti, että voisi kutsua häntä nimellä Cynthia tai Cindy. ”Olen Susan Jones vain silloin kuin itse haluan, en silloin kun joku toinen päättää kutsua minua sillä nimellä”, hän kiteyttää (Tuomainen 2002, 18).

Amerikka, kansojen suuri sulatusuuni, on ollut niin tehokas, että toisinaan tapaa amerikkalaisia nuoria, jotka kertovat suomalaisista isovanhemmistaan, mutta eivät puhu sanaakaan suomea tai tiedä juuri mitään Suomen kulttuurista tai historiasta. Mutta aina on myös niitä, jotka ovat kiinnostuneita taustastaan ja haluavat myös opiskella kaukaisen maan kieltä. Niinpä suomen opetus Berkeleyyssäkin on jatkunut, vaikka harvinaisempien kielten opettamisen rahoitus onkin usein vaakalaudalla. Usein

suomen opinnoista innostuvat myös sellaiset opiskelijat, joilla ei ole suomalaistaustaa lainkaan.

Berkeleyyn suomalaisuus Suomi 100 -juhlavuonna

Vaikka ihmiset ovat vaihtuneet, Berkeleyyn suomalaisyhteisön toiminta on jatkunut aktiivisena halki vuosikymmenten. Keskeisimmät suomalaiset instituutiot ovat tänä päivänä Kaleva-haali sekä Suomi-kirkko, molemmat perinteisiä yhteisöä sitovia voimia. Kaleva-haalilla järjestetään suomalaisia tapahtumia vähintään kahdesti vuodessa, yleensä useammin. Keväisin haalilla vietetään vappua ja syksyisin juhlitaan Suomen itsenäisyyttä. Syksyille 2017 on luvassa suuret 100-vuotisjuhlat. Myös Berkeleyn suomalaisella seurakunnalla on syksyn aikana tiedossa juhlia: Suomen 100-vuotisen itsenäisyyden ohella juhlitaan kirkon 50-vuotispäiviä sekä 500-vuotista reformaatiota. Juhlakauden ulkopuolellakin Suomi-kirkossa järjestetään suomenkielinen jumalanpalvelus kerran kuussa. Suomenkielisissä tilaisuuksissa niin haalilla kuin kirkossa käy aikaisempien maahanmuuttajien lasten ja lastenlasten ohella suomalaisyhteisön uudempia tulokkaita.

Suuren siirtolaisuusaallon jälkeen Berkeleyyn on muuttanut suomalaisia Sirpa Tuomaisen tapaan myös muutoin kuin aineellisesti parempaa elämää etsimään. Varsinkin Piilaakson yritykset työllistävät satoja suomalaisia, jotka asuvat ympäri San Franciscon lahden. Lisäksi Berkeleyn yliopistossa on kymmeniä suomalaisia nuoria joko vaihto-opiskelijoina tai koko tutkintoa suorittamassa. Tietenkin myös rakkaus kuljettaa suomalaisia edelleen Atlantin yli, ja erityisesti Kalifornian kohdalla myös ilmastolla lienee osansa suomalaisten maahanmuutossa.

Suomen kielestä kiinnostuneita on riittänyt yliopistossa vuosien varrella, mutta kaikki opiskelun aloittaneet eivät jatka suomen parissa pakollisia kursseja pidemmälle – Berkeleyn yliopistossa on pakollista opiskella vierasta kieltä vain yhden lukukauden ajan. Poikkeustapauksiakin toki löytyy, ja näitä ”suomen opintojen sankareita” – kuten Tuomainen heitä kuvaa – on jatko-opiskelijoina ja professoreinakin sekä Suomessa että Pohjois-Amerikassa. Sirpa Tuomainen on tehnyt pitkän työn Suomen kielen ja kulttuurin opetuksen parissa, ja hänelle on jo valittu seuraaja – Suomen opetus jatkuu Berkeleyssä syyslukukaudella 2017.

Suomalaisuus Berkeleyssä on tänä päivänä siis pienimuotoista, mutta virkeää ja näkyvää. Vaan entä sitten se kullalla päällystetty Amerikan raitti? Berkeleyssä sitä ei ainakaan ole näkynyt. Ehkäpä Piilaaksossa?

FM Silja Pitkänen laatii yleisen historian väitöskirjaa Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella aiheenaan lasten representaatiot 1930-luvun neuvostoliittolaisissa ja saksalaisissa propagandavalokuvissa. Pitkänen oli Berkeleyssä Fulbright-stipendiaattina lukuvuoden 2016–2017.

Viitteet

[1] Monien amerikansuomalaisten erisnimien kirjoitusasut poikkeavat jonkin verran nykysuomen oikeinkirjoitussäännöistä.

Lähteet

Sirpa Tuomaisen haastattelu 15.6.2017. Nauhoittamaton. Haastattelijana Silja Pitkänen. Aineisto tekijän hallussa.

Kirjallisuus

Kero, Reino. 1996. *Suureen Länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Nelson, Allan. 1980. *Arvid Nelson: A rare kind of Finn. A thesis submitted to Sonoma State University*. Painamaton historian oppinäyte, Master Thesis. Berkeley: Berkeley Historical Society.

Perala, John. 1989. *Berkeley, California Finns*. As excerpted from 1894–1925 Berkeley Gazette. Pioneer Series 17 (1). Portland, Oregon: Finnish-American Historical Society of the West.

Tommola, Esko. 1988. *Uuden maan rakentajat. New Yorkin suomalaisten tarina*. Keuruu: Otava.

Tuomainen, Sirpa. 2002. *Disappearing Marginality? Dialoguing with Eva Hoffman and others lost in translation*. Julkaisematon essee kurssille Modern and Contemporary Scandinavian Literature: ”Swedish Autobiography, Gender and Modernity”. University of California, Berkeley.

World Heritage Encyclopedia. 2017. The Castro, San Francisco, California. http://www.worldlibrary.org/articles/the_castro_san_francisco_california [Haettu 24.11.2017].